

መድረክ ሲያገኙ ለው መካከኛና ራሳቸውን ቅዱስ ማድረግ እንዴት እንደሚችሉበት እያሳዩን? መንግስት መኾን ካልቻለ ፓርቲያቸው ካዘና ገንዘብ መዝብረው ሲካሰሱ እያዩን? ይህም ሁሉ ሲሆን እረምሞ እንደነገሰ ነው። «እረ ዝም በል ባክህ አርፌ ልቀመጥበት»ን የመሠሉ ብሶት ማስታገሻ ስንፍና እያለ ማን ለምን? ነስሳ ይወጣል?

.....

«ሎማ ሲያባብ ይኖራል። መልካም ይሸታል መኮምጠውን ካልተወ ግን ምን ይሆናል። ፊት ያጠቁራልና። ጅብ ያህያ ስጋ በጠገበ ጊዜ ጩኸቱ ካገር አያስቀምጥም። እንዲሉ እለቃ ዘንብ የእኛ ዝምታ እንዳበበ ቢኖር በረጋው እየር ላይ ሰላምና ምቹት ያለ ቢመስለን ውስጥ ለውስጥ ለቅዞ የያዘን የፍርሃት ቆፈን ካልለቀቀን ህይወታችንን ማኮምጠው አይቀርም።

ጅብም ያህያ ሥጋ በጠገበ ጊዜ ጩኸቱ ካገር እንደማያስቀምጥ በፍርሃት ብርድልስብስ ጀቡኖን በላያችን የተቀመጠብን ገዢ ስኬታማነቱን ለዓለም ይጮካል። ድምጻችን፣ ለላማችን ፣ መብታችን፣ ነጻነታችንም በእጁ እንዲሆን ያደረግነው በእረምሟችን ነው። መጠየቅን በፈራ የዘቀጠ ሞራላችን እንከራለን ማለት ይሆን?

፪

ጥበብ - ሕይወት

አምኛል ያልኹትን አያመኝም ተውኹት
ያስታማማ ነገር ሊቸግር ዐየኹት
(ከአዝማሪ ዘፈን)

ምግባር

ፍቅር በሲኦል ከመ ሀሎ አመ ተነግረ ክሱተ
መኑ ይፈርህ ኩነኔ ወእንተ አምላክ ሞተ
/ቅኔው የማን ነው?/
በአማርኛ ስናመሳስለው
እሳ ካላቸሁን ፍቅር በሲኦል ውስጥ
መገደልን ፈርቶ የስም እጅ የማሰጥ

ብዙ ጸሐፊያን ደጋግመው እንደሚሉት ሀገራችን በኪነት የበለጸገ ሕዝብ
ያላት እንደመሆኑ ኑሮውን ከኪነቱ መለየት ከኪነትም ከኑሮው መለየት
ከባድ ነው። ይህ ማለት ግን በየጊዜው በሰልጣን መነበር ላይ የተቀመጠ
ሁሉ እንደፈቀደው መጠን ሊያዝው እና ሊያዝበት አልኖረም ማለት
እይደለም።

እንዳንድ የሀገራችን የሥነ-ጽሑፍ ሰዎች ልዩ ልዩ ዓይነት የማሰርያ ቀንበር
እየተበጀለት የኖረውን የሀገራችንን ሥነ-ጽሑፍ በስድስት ዘመናት
ይከፍሉታል። ማለየት የፈለግነው ሥነ-ጽሑፋችን በምን ዓይነት
ፈተናዎች ውስጥ እንዳለፈ እንጂ ታሪካዊ ሙግት ለማድረግ አላይደለ
ይህን ስድስት ዘመን እንመልከት።

የመጀመርያው ዘመን የመጀመርያዋ ረዘም ያለች መጽሐፍ /ጦቢያ/
ከወጣችበት ከ፲፱፻ ዓ.ም ጀምሮ እስከ ዘመነ ጥጋብ ጣቢያን ፲፱፻፳፮ ዓ.ም
ያለው ነው።በዚህ ዘመን የተጻፉ ሥነ-ጽሑፋዊ ሥራዎች ነባራዊ ኩነት
ያልተለያዩው የአገላለጽ መዝዛዝ የፍሬ ሐሳብ እጦት የአዳዲስ ምልክታ
ቸግሮች የነበሩባቸው ሥነ-ጽሑፎች ተጽፈዋል። ይባልጡንም ዓላማቸው
ተረት መንገር የሆነ ይመሥላል። ወይም ከተረታዊ አካሄድ ባልተለየ
መልኩ ሥነ-ምግባራዊ ወጎች የሚወገወጉበት ዘመን ነበር።

ጣቢያን ፲፱፻፳፮ ዓ.ም መጥቶ ሀገሪቱን ከመቆጣጠሩ ንጉሡም ጥለው
,ላሹ, ከማለታቸው በፊት የተጻፉ ጽሑፎች ከሞላ ጎደል ሊታዩ በቃል
ከወረሰናቸው ኪናዊ ሀብቶቻችን ጋር በባሕሉት የማይስተካከሉ ነበሩ ማለት
ይቻላል። ግዙፍ ፋይዳ ነበራቸው ማለትም ያዳግታል። የጦቢያን ጠቅላላ
ታሪክ እንብበን ከሦስት መቶ ዓመት በፊት ከተዘረፈ አንድ ቅኔ ጋር
ብናወዳድረው እንደጠበቅነው ላይሆን ይችላል። የሆነው ሆኖ ይህ ዘመን
ሥነ-ጽሑፍ መተዋወቅ የጀመረበት በመሆኑ ንጉሡ ጫና ለማሳደር
ወይም ላንሉር ለማድረግ የጓጉበት አይመሥልም። ለነገሩም ዘመኑ

የሥልጣን ምስቅልቅሎሽ የነበረበት ጊዜ እንደመኾኑ ተረጋግቶ ለወንበር የሚያስገቡትን ለሕዝብ መብት የሚታገሉትን እየለዩ ማጥመድ ባይሞክርም አይደላቸውም።

በሥነ-ጽሑፍ ሰዎች ዕይታ ሹለተኛው የሀገሪቱ የሥነ-ጽሑፍ ዘመን ጣልያን የኩተመችበት እምስት አመት ያክል ጊዜ ነው። በዚህ ዘመን ሹለት አቋሞች እንደነበሩ የሚታወስ ነው። የእርባሳነት እና የባንዳነት።

በጊዜው እርባሳነትን የመረጡ የሀገሪቱ የሥነ-ጽሑፍ ሰዎች ከትጥቅ ትግል ጋር ሥነ-ጽሑፍ ትግል ማድረጋቸው የሚታወቅ ነው። ለዚህ ደግሞ ምሳሌ የምናደርጋቸው የፍታሔ ንጉሣን ይሆናል። እንደ እሳቸው ሁሉ ከሽሰሰ እና ቀረርቶ ከአፋዊ ግጥም ተሻግረው በሚጽፏቸው ጽሑፎች በሚበትኗቸው በራሪ ወረቀቶች ስለሀገራቸው ነጻነት ስለብሔራዊ ክብራቸው የዘመሩ ጀግኖችን እያሳዩ የተደመደመው የፋሽስት ኢጣሊያ ዘመን ሥነ-ጽሑፍ ለመደገፍ ወይም ለመቃወም የሚያስችል ጠንካራ መሳርያ መሆኑን እሳይቶ ያለፈበት ዘመን መሆኑን እንገምታለን።

ሦስተኛው ሀገራዊ የሥነ-ጽሑፍ ዘመን ንጉሱ ከአንግሊዝ ሽሽት መልስ ዙፋን ሳይ ከተለየው በታህሳስ ግርግር ዙፋናቸው እስከተነቀነቀበት ፲፱፻፲፫ ዓ.ም ይደርሳል። ወደ ሃያ ዓመት ገደማ ዕድሜ ያለው ሦስተኛው የሥነ-ጽሑፍ ዘመን ደራሲያን በብዛት በጥራትም ጨምረው የመጡበት ዘመን ነበር።

ፋሽስቱ የኢጣሊያ ወራሪ በሀገራችን ባህሎችና ወጎች ሳይ አጥልቶ ያለፈውን ደመና ለመግራፍ የተንቀሳቀሱ ደራሲያን ሥራዎቻቸውን እያሳተሙ ለንባብ እብቅተዋል። ለዚህ ምሳሌ የሚሆኑን የእስፋ ገብረማርያም የ «አንደኛውን ቀረጽ» ታሪክ ማጠንጠኛ ነው። በአንደኛው ቀረጽ ጣሊያን እመጣሽ ኮሚኒስት/የሌት እዳሪነት/ ሕይወት ተዳሳቢታል።

በዚህ ዘመን የነበሩ ደራሲዎች የጻፏቸው አብዛኛዎቹ ሥራዎች በመደበኛ ትምህርት ቤቶች ሳይቀር እየገቡ ለማስተማርያነት ይውሉ ነበር። ከበደ ሚካኤል ከዚህ ዘመን ደራሲያን ጋርም ይደመራሉ። በባንድነት ክርመው የንጉሡን ወዳጅነት እንዳያጡ በመስጋት ሥነ-ጽሑፋዊ ጉዞንዝ ነገሩዋቸው ንጉሡን ተቀብሎ ተብለው እንዲተቹ መግቢያ መሆኑ ቢታመንም የዚያ ዘመን ተማሪዎች ዛሬም ድረስ የሚያስታውሷቸው የእሳቸውን የመማርያ መጻሕፍት ነው።

ከዚህ በኋላ አራተኛው የሥነ-ጽሑፍ ዘመን ነው የሚመጣው። ንጉሡን ከዙፋናቸው ለማባረር የተደረገው ሙከራ የፈጠረው ደፋርነት ወደ ሥነ-ጽሑፍ ዓለም ገባና ትንታግ ደራሲያን ብእራቸውን እንዲያበጩኩ ዕድል ከፈተላቸው።

በዚህኛው ዘመን ማለትም ከ፲፱፻፳፮-፲፱፻፷፮ ዓ.ም ድረስ ባለው ጊዜ ፍጹም ፍርሃት ከሸበባቸው ጥቂት ፈርቶ እደሮች ወይም በጥቅም ከሚደሉሉ ጥቂት በልቶ እደሮች ውጭ የሀገሪቱ ደራሲያን ሥነ-ጽሑፍን ለሀገራዊ ጥቅምና ፋይዳ ያውሉት ነበር። አብዛኛዎቹ ድርሳቸውም ሽብር ከያዘን ዘውዳዊ ሥርዓት መሳቀቅ ይገባናል ፤ አዲስ አስተዳር ያስፈልገናል፤ ተማርን የምንል ምሁራን ከአንቅልፍ መባን ይገባናል የሚል ድምጸት ያላቸው ነበሩ። ዘመን ተሻግረው ዛሬ ድረስ የሚያስደምሙን የእቤ ገብኛ እልወለድም የሃዲስ ዓለማየሁ ፍቅር እስከ መቃብር የበዓሉ ግርማ ከእድማስ ባሻገር ለዚህ ምሳሌዎች ናቸው።

በ፲፱፻፷፮ ዓ.ም እጼውን ገርስሶ ወንበሩን የተቆናጠጠው ደርግ በዛሬው ቋንቋ የሥነ-ጽሑፍን ፋይዳ «ባንበታል» እናም እምስተኛው የሥነ-ጽሑፍ ዘመን ከ፲፱፻፳፮-፲፱፻፶፫ ዓ.ም የነበረውን ዘመን በሳንቡር ሕግ ቀፍድዶ ያዘው።

በጊዜው የነበረውን ርዕዮተ-ዓለም የማቀናቀን ፣ ሌላ የፖለቲካ መስመር ሰማሳየት የሞክረ ፣ ቅኔ ጠቀስ ጽሑፍ፣ የሞክረ መንግሥት ወይም መንግሥት ነክ በሆኑ ጉዳዮች ላይ ስመጻፍ የሞክረ ሁሉ ሰላማዊ በሆነ መልኩ በሳንሶር ጽሑፉ ይጣልበታል። እይታዎንም ካለም የኃይል እርምጃ ይወሰድበታል።

እነዚህ እና ታዛዥ በማይለየው በዚህ ዘመን ነው ኹለት የሀገራችን የፖለቲካ ተሟጋች ደራሲዎች የተቀጠፉት። እቤ ጉበኛ እና በዓሉ ግርማ ። ከዚህ በተረፈ ስለጻፈ የታሠረ፣ ስላለበ የተገረፈ፣ ስላነበም የተቀጣ ሞልቷል።

እጅግ ያንገሽገሽ የነበረው የደርግ ዘመን ሲጠናቀቅ በሰማንያ ልሳት መጨረሻ እና በሰማንያ አራት መጀመርያ ላይ ብሶት አፍኗቸው የነበሩ ድርሰቶች በሳንሶር እየተገነጠሉ የወጣቸውን ጽሑፍ እያከሉ አላትመዋል።

ዳሩ በነጻነት ደረጃ ይህን እንበል እንጅ በደርግ ዘመን የሀገሪቱ የሥነ-ጽሑፍ እና የንግብ ታሪክ እጅግ የመጠቀሰት እንደነበር መካድ ያዳግታል። የኢህአዴግን መግባት ተከትሎ የተንኮታተው ኩራዝ አሳታሚ ሰሀገራችን ሥነ-ጽሑፍ ዕውን እደ ኩራዝ ብርሃን የለገሰ መሆኑን መካድ ያዳግታል። እሁን ያለንበት ስድስተኛው የሥነ-ጽሑፍ ዘመን የተጀመረው በ፲፱፻፹፬ኛ ዓመተ ምስረት ነው። ከዚያ ወዲህ ብዙ መውጣት እና መውረዶች ደርሰዋል።

በሀገሪቱ ታሪክ ታይቶ የማይታወቅ ሕገመንግሥታዊ መብት የተሰጠው በዘመነ ኢህአዴግ ነው ። ሕገመንግሥቱ ሳንሶር ማድረግ ኃጢአት ነው ሲል ይደነግጋል። የኢትዮጵያ የድርሰት እና የሚጻፍ ሰዎች ሳንሶር ሊደረግባቸው አይገባም ብሎ በደርግ ላይ የነበረውን ህዝባዊ ጥላቻ ወደ

እሱ ፍቅራዊ ዘመቻ ሰማስቀየር የሞክረው ኢህአዴግ መብቱ የተፈቀደላቸው መብታቸውን መጠቀም ሲጀምሩ ጥቂት እንኳ መታገስ አቃተው። መሸወዱ ገባው።

እይታሸልም። የሀገመንግሥት መሻሻል በኢህአዴግ መቃብር ላይ ነው የሚለው ገዥ ፓርቲ የሰጠውን ሕገመንግሥታዊ መብት የማንፍገበት እዳዲስ እቅድ አወጣ። ሕገመንግሥቱም መተዳደርያ ሳይሆን የማጣቀሻ እካዳማካል ሰነድ መሆኑ። የተሰጠው መብት በአዋጆች መጣስ ጀመረ። በደራሲያን እና በሚጻፍ ሰዎች ላይ ከባድ ቀንበር ተጫነ። የጸረ-ሽብር አዋጁ እነጋግሮ ላያበቃ ሰላማዊ የመሰለ ቡብርሃን ፍጥነት የወጣ የቀድመ ምርመራ ውል ደግሞ ይህን የጸረሽብር ውል በመታከክ መጣ።

ታሪክ - ጽፈት

የቀድመ ሥልጣኔ ባለቤት ነን ለንል የጽሕፈት ታሪካችንንም አካተን እያወራን ነው። ስልጣኔ የባባይን ተፋሰስ ይዞ ዘመተ ከሚሉት እነጻጋዩ ገ/መድኅን የኢትዮጵያ ከኹሉ ስለመቀደሙ ይናገራሉ።

በእርግጥ የኢትዮጵያ ቀዳሚ ሥልጣኔ ሁለገብ ነው ማለት ያስቸላል። በዜማ በጽሕፈት በኢትሕንጻ በንግድም ጉዳይ የሚጠቀስ ስልጣኔ ከኢትዮጵያ የታሪክ ማኅደር ጠፍቶ እያውቅም። ያፌዳዊ ዜማና ሌሎች እንዳገድ ነገሮች የሀገሪቱ ብቻ መለያ የሆኑ ሥልጣኔዎች መሆናቸውን ላንዘነጋ!

በዚህ መነሻነት የኢትዮጵያ ጽሕፈት ታሪክ ከሀገሪቱ የሀገርነት ታሪክ ጀምሮ የሚጠቀስ ታሪክ አልው። በድንጋይ ላይ የተቀረጹ ከምነላቸው ፊደሎች ባለፈ ዕድሜ ጠገብ የሆኑ የብራና ላይ ጽሑፎችም እንዳሉ ይታወቃል።

እዚህ ላይ አንድ ቁም ነገር ማንሣት የማይቻልም፡፡ የኢትዮጵያ ሥነ-ጽሑፍ ከጥንት የሚጠቅሰው የጽሕፍት ታሪክ ካለው ለምን ዓለማዊፋዊነትን አልተነፃጸረም? ስለሆነምና ስለሰቅራጥስ አለዚያም ስለሰማር ሃያምና ሽክለፒር ጽሑፎች ሲነሣ እኮ ስለየሀገራቱም የተደመ የሥነ-ጽሑፍ ታሪክ እየታተተ ነው፡፡ ጥበብን ፍልጋ ወደ ምስራቅ መሄዳችን የሚነገርልን ኢትዮጵያዊያን ለመሆኑ ከፍልሰፍና እና ከጥበብ ጋር ያሰን መስተጋብር ለዓለም መነጋገሪያ የልሆነልን ለምንድን ነው? ግሪክነስ ማን ቢመርቃት?

እንዲህ ዓይነት የሚያወያይ ነገር ሲመጣ እየጠላሁት የመጣሁት ነገር በሰሜኑ ብቻ (ethnio-centric) ክርክሮችን ነው፡፡ እንግሊዞች ሽክለፒርን ከአቅሙ በላይ ይክቡታል ብሎ የሚያውራ ግብርና ግን ከማንምና ከምንም በላይ ነኝ ብሎ ያውጃል፡፡

በመሠረቱ በራሱ ለመተማመን መሞከር ድንቅ ነው፡፡ መሠረት የለሽ በራሱ መተማመን ግን ትዕቢት ብቻ ነው ሲሆን የሚችለው፡፡

በእፈታሪክ በመመሥረት በሥነ-ተረት በመታገዝ ትንሽ መግቢያ የምትሰጥ ዘገባ በመፈለግ እያስፋፋና እያባዙ አውርቶ ደረትን ለመንፋት መሞከር ፋርሽ ነው፡፡ ተራ የቁራ ጩኸት፡፡

የሆነው ሆኖ ሀገሪቱ የብዙ ነገሮች ምንጭ መሆኗን ሳንክድ፡ ግዕዝ የመጀመሪያው የዓለም ቁንቁ ነው የሚለውን ግን እንዴት ማሳመን የቻላል?

ስለጽሕፈት ታሪካችንም ሲነሣ ከዚህ የተለየ ነገር አይደለም የሚታየው፡፡ ስለሆነምና ሲነሣ «አባዛህ እኛም ሀገር ሆንን አለን» አለን ለምን ዓይነት እንክብካቤ ተደርጎለት በቅኔ እንደመጠቀ ለመናገር ድፍረት የላቸውም፡፡ መነሻው ውሸት ነውና!

የባሉት ደግሞ « ሆንኖ? ሆንኖ? ከየት ያመጣው ቅኔ ነው? ከኢትዮጵያ ወስዶ ነው እንጂ » ብለው ይዳፈራሉ፡፡ የዚህ ዓይነት አስልቶ ድፍረቶች ከካፌና ከድራፍት ቤት ወጥተው ወደስብሰባ አዳራሾችና የጥናት ሲሞግሚያቸው መግባት ጀምረዋል፡፡

የምናወራው ምንድን ነው? መሠረታችን ማስረጃችን ማጣቀሻችን ምንድን ነው? እንዲህ ዓይነት ተረት ነክ ኩራትን የሚሞግቱ ግለሰቦችንስ አንደ መናፍቅ ማይት ለምን አስፈለገ?

አሁን ወደተነሣንበት ነጥብ እንመለስ፡፡ የኢትዮጵያ ጽሕፈትና ሥነ-ጽሑፍ ለምንድን ነው ነጥሮ ያልመጣው? አንደኛው ሽክለፒር ዓለማዊፍ ስም ያለው ደራሲ የጣካው ለምንድን ነው? ከተጻፉ በሽህ ዘመናት ያለልፉ የብራና መጻሕፍት ከታሪክነታቸው ባለፈ በይዘታቸው ዕውቅና ያላገኙት ለምንድን ነው? የራሷ ፊደል ያላት ብቸኛ አፍሪካዊት ሀገር የምትባለው ሀገራችን ቢያንስ ዘመናዊ ደራሲዎቿ የጻፉት እንኳ ሥራ በአፍሪካ መድረክ ዕውቅና ያጣው ለምንድን ነው?

ቅኔ በሚባለው ኢትዮጵያዊ ጥበብ የተጠበቡ ባለቅኔዎቻችን ለምንድን ነው በጎረቤታችን ሉዳኖች ዘንድ እንኳ የማይታወቁት? እውን እንደመሠረተ-ተረት ተሟጋቾች ኢትዮጵያ ዘመን አይሽራ ሥነ-ጽሑፍ ገንብተለች? ወይስ ዕውቅና እንዳይቻራቸው የዘመን እርግጥን አለበት?

እኛ ወሬ ብቻ ነው የተጠናወተን፡፡ ፈላስፋው ዘርዳዖቶብ የመጠቀ ፈላስፋ ነው ብለን በሚመሠ ደምጽ ለድራፍት ጠጭዎች እናውጃለን፡፡ ስለፍልሰፍናዎቹ ግን አንዳች ዕውቀት የለንም ፡፡

ብዙዎቻችን እንዲሁ ነን፡፡ ማስረጃ ፈልገንና አጣቅለን ሳይሆን ሲባል የለማነውን አንጠልጥለን እንንሣለን፡፡ ተረት ስምተን ሳናጣራ ተረት እናዛምታለን፡፡ ስለጽሕፈታችን ሲወራ የጽሑፎቹን ይዘት፤ የደራሲዎቹን

ማንነት፤ የተጻፈበትንም ቋንቋ ሳናውቅ አንደማርያም መቀነት የረዘመ ተረት እንተረትራለን።

ቋንቋ ሕዝብ መንግሥት

ቋንቋ መግባቢያ ነው፤ ይሁንም እንጅ ሳይንሰና ጥበብ ነው። እያንዳንዱ ቋንቋ ደግሞ ለራሱ ምሉዕ ነው። ብሎም የየራሱ ፍልስፍና አለው። ቋንቋ ሀብት ነው፤ መገለጫም። ማንነትን ዕሳቤን ዘመንን ሥልጣኔን ሁሉ ይገልጻል። የሠለጠነ ሰው እብዝቶ በቋንቋው ይጠቀማል። አብዝቶ በመጻፍ!

ቋንቋ የእብሮነት መሣሪያ ነው። ቋንቋ ያፋቅራል። ያቀራርብማል። ልባ መሱ ያደርጋል። ይወለዳል። ያድግና ይሞታል። እንደሰው ልጅ። (መወለዱን ዐየሁ ብሎ የሚመስከር ባይኖርም ከለማደጉና ከለመሞቱ ብዙ ምስክር እናውቅ ይሆናል)

እኛ ሀገር! ከዘመነ ኢህአዴግ ጀምሮ ብዙ ጉርምርምታዎች ይነሣሉ። የብሔሮች እና ቋንቋዎች እኩልነት የተረጋገጠ ነው ይባል አንጅ በተለይ ቋንቋ ሳይ ጭቆና የለም ማለት ዘበት ነው። ጭቆናዎቹ ግን ቀጥተኛ እይደሉም። በእንደ እ.ትዮጵያዊ ከተሰቀሉ፤ የብዙኃን መገናኛ ወይም በቻይንኛ የመንገድ ሳይ ምልክቶች ከተሰቀሉ፤ የብዙኃን መገናኛ ቋንቋ ደረጃ ካልወጣለት፤ የትምህርት ሥርዓቱ ወጥ በሆነ መንገድ የሚተዳደርበት ቋንቋ ከሌለው ጭቆና ያልሾነው ምኑ ነው?

ኢትዮጵያ ለአህጉሪቱ ብቸኛ ባለፊደል ሀገር እንደሆነች ይነገራል። በዚህ ፊደል የሚጠቀሙት ኢትዮጵያዊ ቋንቋዎች ግን ውስን ናቸው። ብዙኃኑ የላቲን ፊደልን መጠቀም መርጠዋል። ለዚህ ምክንያት የሚባሰው በቋንቋዎቹ ውለጥ ያሉ አንዳንድ ድምጾችን የሚወክሉ ምልክቶች ወይም ፊደላት በእማርኛ ፊደላት ውስጥ ስለሌሉ ነው።

በእርግጥ ፊደል ካልቀነስን ብለው የሚደነፉ ያገራቱ ምሁራን ጉንጭ አልፋ ሙግታቸውን ትተው ለዚህ መፍትሔ በሽቱ የተሻለ ነበር። ይህን ኃሳደነት ለደራሲዎች ብቻ ትቶ ዝም ያለው መንግሥትም በሆን ምሁሮቹን ለዚህ በያነሳሣ ጥሩ ነበር። ፊደሎቹ ለኸሉም ቋንቋዎች የሚያገለግሉ እንዲሆኑ ማስደረግ ላይ።

በአንድ ወቅት ፕሮፌሰር አንድርያስ እሹቱ በላንደን ወስጥ ወደ አራት ቢሊዮን ፓውንድ የሚያወጡ የኢትዮጵያ ቀደምት መጻሕፍት እንደሚገኙ ተናገረው ነበር። ፊደላቱ በማይታወቁበት ሀገር ይህን ያህል ክብር ሲሰጥ እኛ ባለቤቶቹ ቋንቋችን ለማስተዋወቅ አንዳች እንቅስቃሴ አናደርግም።

ያለንበት የፌደራሊዝም ሥርዓት ቋንቋዎች እርስ በእርስ እንዲደጋገፉ ሳይሆን እንዲገፋፉ የሚያደርግ ነው። ይህን ተከትሎ በተለይ አማርኛ እና ግዕዝ ከነፊደላቱ የቤተክርስቲያን ብቻ ኃላፊነቶች እየሆኑ ነው።

እማርኛ! ከብሔራዊ ቋንቋነቱ ክህጉራዊ ሀብትነቱ ይልቅ የነፍጠኛ ቋንቋ ስለመሾኑ አብዝቶ ይሰጣል። በጊዜው የተወናበዱ ፖለቲከኞች እና ለአካሉ መጠቀሚያ የሆኑ ግለሰቦች ብሔራዊ ሀብት ስለሆነው ቋንቋ መናገር ያስጠላችዋል። አውቃለሁ ብለው መመስከር ያንገሸገሻቸዋል። ድንጋይ መወርወርና አማርኛ መናገር ያስቀጣል ብሎ ትምህርት ቤት ውስጥ የለጠፈ መሃይም ይህን ድንቁርናውን በአንድ ሌሊት እዳብሮት እንዳለደረ አንረዳለት!

የመንግሥት መሥሪያ ቤት ስያሜዎች፤ የባለሥልጣናት ንግግሮች፤ የብዙኃን መገናኛ ዘገባዎችና ዝግጅቶች በተባራሪ እንግሊዘኛና የባዕድ ቋንቋ ካልታጀቡ ውድቀት እየመለለን ሁሉ ቦታ እንስታለን።

የሚያስገርመው ህቅ ግን እኒህ ተምረናል ብለውም ይሁን ጠልተናል ብለው የውጭ ቋንቋ የሚመርጡ ደካሞች የሳይሌፉትን ለመጻፍ

ያቅታቸዋል። ወይም ተጽፎ በሰጣቸው ለጎረቤት ያለንብብታል። በመሠረቱ ከቋንቋው የተምታታበት ትውልድ ማፍራት ሀገርን እንደመብተን ቁጥር ነው።

ንባብ

እንደኛው መንግሥት ትኩረት ለጠኹት ያለውን ሌላኛው መንግሥት ትኩረት ይነግረና የተጀመረው ቆሞ ይቀራል። በዚህ የተነሣ ሀገራችን በተለያዩ መንግሥት የተለያዩ ገጽታ ይዛ ቆይታለች።

ሀገርን መለወጥ የሚቻለው ግን በፖለቲካ ድርቅና ብቻ አይደለም ። በኢንዱስትሪ መብራከት ብቻም አይደለም ። በቴክኖሎጂ ወረረሽኝና በሕንጻ ጋጋታ ሀገር ለመለወጥ ማስብ ሞኝነት ነው። ከኹሉም በፊት የለው አእምሮ መበልጸግ አለበት። የሕዝብ ባህል፣ የሕዝብ ጎሳና፣ የሕዝብ እሴቶች መሃልበት አለባቸው።

አእምሮው ባልነቃና ማመዘዝንን ባልደፈረ ማግባረሱ ውስጥ ዘመኑ ያፈራቸው የቴክኖሎጂ ውጤቶች በሙሉ ኪሳራቸው ያመዝናል። ለእኩይ ተግባርም ይውላሉ። ንቃት ባልተዘራበት ማግባረሱ የግድግዳ ለልክ በየሥፍራው ማቆም በነጋታው ስብርባሪ ለመለቃቀም ነው። ባልተማረ የኹለተኛ ደረጃ ት/ቤት ተማሪ ኪስ ሞባይል ማስቀመጥ ዘፈን ስትለማ ዋል ማለት ነው።

ንባብ ራሳችንን የምናዝናበት ብቻ ሳይሆን ዕውቀታችንም ጭምር የምናደርግበት ትልቁ መሣሪያችን ነው። በተፈጥሮ ሳይንስ፣ በማግባረሱ ሳይንስ እና በፍልስፍና ውስጥ ያለን እውቀት ልንገባ ያምንንለው መጽሐፍ ወስጥ ነው።

ንባብ ከደማችን ጋር የተዋሃደልን ስንቶች ነን? መጽሐፉን እንብቤዋለሁ ብለን ተራ ወሬ ለማውራት ሳይሆን ከማንበብ መፍትሔ ይገኛል ብለን የምናነብ ስንቶች ነን? የዩኒቨርሲቲ ተማሪ ሆኖ ጫት መቃም እንጅ እንበባ መወያየት የዚህኛው ትውልድ መገለጫ አልችን ብሏል።

ማንበብ ደመኛው የሆነ ትውልድ የትም አይደርስም። ሌላው ቀርቶ የመብትና ግዴታው ልክ ከየት እለክ የት እንደሆነ አያውቅም። ለምን እንደመጣና አንዴት እንደሚሄድ አያውቅም። ማን እንደሚያስተዳድረውና እንዴትም አንደሚያስተዳድረው አያውቅም። የማያነብ ትውልድ ለጨካኞችና ለእምባገኖች መፈንጫ ከመሆን የዘለለ ተልዕኮም ዋጋም አይኖረውም። ሆኖን እስከሞላ ድረስ ረግጦም ይሁን ተረግጦ ቢኖር አይለማውም ።

ታዲያ የማንበብ ልማዳችን አናሳ ነው እየተባለ እከመቻ ይኖራል? ከጥበብ፣ ከዕውቀት፣ ከፍልስፍና ፣ ከአይዲዎሎጂ ውይይቶች ኹሉ ራስን አቅቦ ስው ስንት ዘመን ይኖራል?

ትውልዱ መንግሥትን ማስጨነቅ አለበት። መዝናኛ ቦታዎች ተብለው በሚለየሙ ቦታዎች እልክል ሳይሆን መጽሐፍ ማማኘት እንዳለበት ዐውቆ መጮሕ አለበት። (ሀቁ አረቂና ጫት ቤቶች ከመኖሪያ ቤቶች ይበዛሉ እንኳን ስና ከቤተ-መጻሕፍት) ከኢንተርኔት ይልቅ የጫት አንቅስቃሴ ለምን ቀለጠፈ ብሎ መጠየቅ የተውልዱ ድርሻ ነው። ደራሲዎች ከሚሸጡት መጽሐፍ ይልቅ ትንባሆ ፋብሪካ የሚሸጠው ሊጋራ ለምን በዛ ብሎ ማስጨነቅ አለበት።

መንግሥታችን ሥነ-ጥበብን በማበረታት፣ ድርሰትን በማስፋፋት ፕራሶችን በማጠናከር ተደናቂ አይደለም። ይልቁንም ኹሉም ተወቃሽ ነው። ዛሬም ደራሲዎችና ጋዜጠኞች ያማርራሉና!

ያቅታቸዋል። ወይም ተጽፎ በሰጣቸው ለጎረቤት ያለነብቡታል። በመሠረቱ ከጽንጻው የተምታታበት ትውልድ ማፍራት ሀገርን አንደመበተን ቁጥር ነው።

ንባብ

አንደኛው መንግሥት ትኩረት ሲጠኩት ያለውን ሌላኛው መንግሥት ትኩረት ይነግረና የተጀመረው ቆሞ ይቀራል። በዚህ የተነሣ ሀገራችን በተለያዩ መንግሥት የተለያዩ ገጽታ ይዞ ቆይታለች።

ሀገርን መለወጥ የሚቻለው ግን በፖለቲካ ድርቅና ብቻ አይደለም ። በኢንዱስትሪ መብራካት ብቻም አይደለም ። በቴክኖሎጂ ወረረሽኝና በሕንጻ ጋጋታ ሀገር ለመለወጥ ማለብ ሞኝነት ነው። ከኹሉም በፊት የለው አእምሮ መበልጸግ አለበት። የሕዝብ ባህል፣ የሕዝብ ንላይ፣ የሕዝብ እሴቶች መጎልበት አለባቸው።

አካምሮው ባልነቃና ማመዘዝንን ባልደፈረ ማሳበረሰብ ውስጥ ዘመኑ ያፈራቸው የቴክኖሎጂ ውጤቶች በሙሉ ኪላራቸው ያመዘናል። ለአኩይ ተግባርም ይውላሉ። ንቃት ባልተዘራበት ማሳበረሰብ የግድግዳ ለልክ በየሥፍራው ማቆም በነጋታው ስብርባሪ ለመስቃቅም ነው። ባልተማረ የኹለተኛ ደረጃ ት/ቤት ተማሪ ከሰ ሞባይል ማስቀመጥ ዘፈን ስትለማ ዋል ማለት ነው።

ንባብ ራሳችንን የምናዝናበት ብቻ ሳይኾን ዕውቀታችንም ጭምር የምናሳድግበት ትልቁ መሣሪያችን ነው። በተፈጥሮ ላይንሉ፣ በማሳበረሰብ ሳይንስ እና በፍልስፍና ውስጥ ያለን እውቀት ልንገበይ የምንችለው መጽሐፍ ወስጥ ነው።

ንባብ ከደማችን ጋር የተዋሃደልን ለንቶች ነን? መጽሐፉን አንብቤዋለሁ ብለን ተራ ወሬ ለማውራት ሳይሆን ከማንበብ መፍትሔ ይገኛል ብለን የምናነብ ለንቶች ነን? የዩኒቨርሲቲ ተማሪ ሆኖ ጫት መቃም አንጀ አንበባ መወያየት የዚህኛው ትውልድ መገለጫ አልኾን ብሏል።

ማንበብ ደመኛው የሆነ ትውልድ የትም አይደርስም። ሌላው ቀርቶ የመብትና ግዴታው ልክ ከየት እስክ የት አንደሆነ አያውቅም። ለምን እንደመጣና አንዴት እንደሚሄድ አያውቅም። ማን እንደሚያስተዳድረውና እንዴትም አንደሚያስተዳድረው አያውቅም። የማያነብ ትውልድ ለጨካኞችና ለአምባገነኖች መፈንጫ ከመሆን የዘለለ ተልዕኮም ዋጋም አይኖረውም። ሆኖም አስከሞላ ድረስ ረግጦም ይሁን ተረግጦ ቢኖር አይለማውም ።

ታዲያ የማንበብ ልማዳችን አናለ ነው አየተባለ እከመቸ ይኖራል? ከጥበብ፣ ከዕውቀት፣ ከፍልስፍና ፣ ከአይዲዎሎጂ ውይይቶች ኹሉ ራሱን አቅቦ ስው ስንት ዘመን ይኖራል?

ትውልዱ መንግሥትን ማለጨነቅ አለበት። መዝናኛ ቦታዎች ተብለው በሚለየሙ ቦታዎች አልካል ሳይኾን መጽሐፍ ማግኘት አንዳለበት ዐውቆ መጮሕ አለበት። (ሀቱ አረቁና ጫት ቤቶች ከመኖሪያ ቤቶች ይበዛሉ እንኳን ሽና ከቤተ-መጻሕፍት) ከኢንተርኔት ይልቅ የጫት አንቅስቃሴ ለምን ቀለጠፈ ብሎ መጠየቅ የተውልዱ ድርሻ ነው። ደራሲዎች ከሚሸጡት መጽሐፍ ይልቅ ትንባሆ ፋብሪካ የሚሸጠው ሲጋራ ለምን በዛ ብሎ ማስጨነቅ አለበት።

መንግሥታችን ሥነ-ጥበብን በማበረታት፣ ድርሰትን በማለፋፋት ፕሬሶችን በማጠናከር ተደናቂ አይደለም። ይልቁንም ኹሉም ተጠቃሽ ነው። ዛሬም ደራሲዎችና ጋዜጠኞች ያማርራሉና!

ክፊሉት ዕለት እያሻቀበ ለመጣው የኅትመት ዋጋ የመለስ ዜናዊ መንግሥት በአደባባይ እንደማይመለከተው ነግሮናል። ትውልድ እቀርጸለሁ ሀገርም አስተዳድራለሁ ብሎ የተቀመጠ መንግሥት የህትመት ዋጋ ከአቅም በላይ ሲነር ስምን እንደማይመለከተው ላይኃላዊ ማብራሪያ ሲሰጠን ባይችልም!

ይህ መንግሥት አደንቁሮ የመግዛት ፍላጎት እንዳለው ይጠቀሳል። መብቱን የማያውቅና የማይጠይቅ ትውልድ በማፍራት! ስለዚህም ደራሲዎችና ጋዜጠኞች ሲላቀሱ ቀና ብሎ አያያቸውም ።

ይህ ሀሜት አውነት ሆኖ የሚታየን የግል ፕሬሶች በየጊዜው ከእገልግሎት መለጫ ክልል ውጭ ሲኾኑ፣ የወረቀት ዋጋ እያደር ሲነር መንግሥትም ከወረቀት ላይ ቀረጥ ሲሰጠብ ስናይ ነው። ለሰዚህም ነው መንግስታችን ከጥበብ ጋር ጸብ አለበት የሚባለው።

ከእንደኛ ደረጃ እስከ ዩኒቨርሲቲ ድረስ መጽሐፍ ገዝቶ ለማግባብ ባለአቅም ሰነት ነው? ቤተ-መጻሕፍትም ማስፋፋት ላይ ምን የመሰለ ልማድ እንዳይበረልን እንይ? መረጃ እና አውቀት የማግኘት መብት አለኝ ብሎ ለሚጠይቅ የአውሮፓን ኳስ ከሚያሳይበት የተጣበበ ጊዜ ጥቂት ፋታ ባገኘ አዳራሽ ውስጥ የመንግሥት ጋዜጣና ጥቂት የመንግሥት ፖሊሲዎች ተበትነው ቤተ-መጻሕፍት ይባልለታል።

ሐሳብን የሚፈራ ጠቢብ

ብዙው ደረቀን ጠጅ ግፎ እየሰከረ
የሰማይ የምድሩን እየቀባጠረ
የኾነ ያልኾነ ነገር ተናገረ
ከበደ ማክሴል

በኪነ ጥበብ ዘርፍ አለን የምንል ብዙዎቻችን የመብት ጥያቄ ለንግግር ኪነ ጥበባችን ለዚች ሀገር የደም ሥር መሾኗን ለማለመን እውቃቶሩ የሠመረ ንግግር እንተረትራለን። የትኛው ኪነ ጥበብ ስሀገር ደም ሥር እንደሾነች ብንጠየቅ ለመመለስ ዐይናችን የሚፈጥ ጥቂቶች እንዳይደሉን ለንዘነጋ !

ብዙዎቻችን ኪነ-ጥበብን ውስጥ ገብተን እየዋኘን እያጠናት እንድንጠቀምባት ከዚህ ሊዘል ኪነ-ጥበብ ስለሚኖራት ውለታ እየተጠጠርን የምንፈልገው ይፈጸምልን ዘንድ እንማልላለን። ይህ ታዲያ በጎ ነው? እንድ ምሳሌ እንመልከት። በእንድ የደነቆረ የቴሌቭዥን ድራማ ላይ መልኩ የታየለት ተዋናይ፤ ወይ ለእንድ ባለሥልጣን ሞት የእንጉርጉሮ ግጥም የጻፈ፤ ወይም የገሻው ፓርቲ ተቀናቃኞችን በልቦና የለደበ ጸሐፊ ክሌላው ዜጋ ተለይቶ ኮንዶሚኒየም ቤት በልዩ ትዕዛዝ እንዲሠጠው ቢጠይቅ እየሥቅምን ከጀግናው ይልቅ አንጋቹ እየቀደመ!

በእርግጥ ኪነ-ጥበብ ሐሳብን ማራመጃ ስትሾን የሀገር ደም ሥር ትሆናለች። ሐሳብም ሲባል እዲስ ዕይታ አዲስ መንገድ እዲስ ሕይወት ማለት ነው። በመሠረቱም ኪነ-ጥበብ የለዎች ክንሎት አናት ፣ የለዎች ስሜት የደም ጠብታ፣ የለዎች እርካታ ቁንጮ፣ የለዎች አንድነት መተሣለሪያ ገመድ ናትና የሀገር የደም ሥር ናት ቢሏት ቢያንላት ነው።

በደም ሥራችን የሚረፈፈጠው እዲስ ደም (በአክሲዮን የበለጸገ) ሊሾን እንጅ ያደፈ (በካርቦን ዳይ ኦክሳይድ የተበከለ) ደም ቢሆን ጤና ሊሾን እንደማይችል ልባችን ይነግረናል። ለዚህም ነው ከፍ ብዬ ኪነ-ጥበብ በእዲስ ሐሳብ ካልታደበች በስተቀር እጉል ነው ያልሹት።

ተስከንትረን እዚህ ከደረስን ወደዋናኛ ነጥባችን እንመለስ። ሐሳብን የሚፈራ (የማይፈጥር) ደራሲ ማንን ይመራል? ሐሳብን የማይፈልግ ማንበረሰብ የት ይደርሳል?

ስለ ምዕራባዊያን ሥልጣኔ ሲወራ ቀድሞ የሚመጣልን አንባቢነታቸው እንደመሾኑ የሚያነቡት ምንነትም እብሮ ሳይታሰብ እይቀርም ። ዘመናዊ ጽሕፈትን እና የጎትመት ጥበብን ስንወርስ የሐሳብ ፈጠራን እና ምጥቀትን እንደዘነጋነው መገመት እንችላለን።

“የፈረንጅ ቋንቋ የተማረ ሰው ለሥራ ሲፈለግ እና ሲከበር ለሁሉ የቋንቋ ትምህርት በዚያ ዘመን ተፈላጊ ሆነ ” (Eiffel) እንዲሉ መርስኤ ግዝን ወ/ ቂርቆስ አወሰሰቶችን የገረፍታ አይነት በጨረፍታ ነው። ለዚህም ይመለሳል በተለያዩ ጥበባዊ ሥራዎቻችን ውስጥ ካርቶኑን እየተቀበልን ብለኩትን የምናሽቀጥረው።

በፊደሎቻችን ምን ሠራገጥ

የክርስቶስን ልደት ተከትሎ ምናልባም ከዘመንና ዕለት ጥምቀቱ አስቀድሞ ፊደል የተቀረጸበት ሀገራችን በፊደሎቿ ስስተደረሱ ድርሰቶች ሊወራ ቢቻልለት እንኳ ስለ ድርሰቶቹ ሐሳብ ምጥቀት እያወጋን ኹለት ምዕራፍ የሚሾን አንጓዝም።

በሀገራችን ሥነ-ጽሑፍ ውስጥ ስለ ሐሳብ አዲስነት፣ ስለሞጋችነት፣ ስለአፈኔጋጭነት፣ እያካሄደን ብንወያይ አብዝተን የምንጠቅሳቸው በመንፈሳዊ ትምህርት አልፈው ጻድቅነታቸው ስለሚነገርላቸው ጸሐፍት ይሾናል። ከዘመነ ጽድቅ ተሸቀንጥረን አሁን ወደ ተከርካሪነት ዘመነ ሉላዊነት መጥተን ብንጠይቅስ? ስንጠይቅም ስለፈጠራ ሥራዎች ቢሾንስ? ጉንጭ ከሚያለፉ ነጭ ላብን ከሚያመነጭ ሙግት ጋር ከጣቶቻችን ቁጥር ያልዘለሉ ፈጠራዎችን እንጠራ ይሆናል።

የሽነው ሆኖ በርካታ መጻሕፍት በአንድ ሣምንት ውስጥ እየታተሙ ባሉባት ሀገር ሐሳብ ምን ቦታ እየተሠጠው ነው? ለመሸነብ ሐሳብ ሐሳብ የምለው ምን ለላሽነ ነው?

የጥበብ ሹሉ የጥበብነት መገለጫ እዲስ ዕይታን እዲስ ሐሳብን እዲስ አቅጣጫን ማመላከት መቻል ነው ብዬ ስለማምን ነው። «ፈጠርኹ የፈጠርኹትንም በጽሑፍ አቀረብኩላችሁ» የሚል ደራሲ ነኝ ባይ የፈጠረውን ነገር አዲስነት ሊገልጥልን ይገባል የሚል ብርቱ አቁም ስላለኝ ነው። ያለዚያ ከ «ፈጠርኩ» በፊት «ዘገብኩ» ን ሲነግረን ይገባል የምትል ግብረገባዊነትን ለማስታወሻ!

ልቦለዶች በፈጠራ ሥራዎች ሥር ናቸው ። አዲስ ዕይታን እዲስ ሐሳብን ሲያመጡ ይገባቸዋል እንጂ ከነበርንበት ማኅበራዊ ትንክስ ስንዝር ካላንቀሳቀሱን ሰለምን ተደጉለው ይቀርቡልናል? በግሌ ደራሲው ስብራጠራቸው ገጸባሕርያት የዕለት ክዕለት ነሮ የማወቅና የመሰማት ጉጉት የለኝም።

ደራሲው ፈጠርኩት ያለውን ሐሳብ የማወቅ እንጂ የእርሱ ገጸባሕርያት የሚያደርጉትን እስጥ አገባ፤ የውርስ ፋክክር፤ የመጠፋፋት እስዚያም የመለማማት ጉጉት እያነበብኩ ጊዜና ገንዘብ እንዳባከን የሚያውቅ የጥበብ ሕግ ያለ ስላልመሠለኝ መቀናጣት አይሆንብኝም።

በሀገራችን ለሰ ሥነ-ጽሑፉ ሲወራ እንደብርቅ የሚወራ የሥነ-ጽሑፍ ውስታ ግብረገባዊነትን መስበክ ነው። ለዚህም ይመስላል ወጣ ያለ ሐሳብ ያላቸው የውጭ መጻሕፍት እንደ እርኩስ መንፈስ እማጭ የሚቆጠሩት። የእገሌን መጽሐፍ ያነበባችሁ ጸበል ተጠመቁ እስከመባል የተደረሰው ለእዲስ ሐሳብ ካለን ጥያቄነት እስዚያም ግድ የለሽነት ይመሥላል።

ይህ ሲባል አዳዲስ የብልግና እና የጋጠመጥነት መርሾዎች እየወጡ በሥነ ጽሑፍ ይሰነዱ ማለት አይደለም። ጥሩ ሥነ-ጽሑፍ የግብረገብ መማርያ ብቻ የሆነላት ማንበረሰብ መጥፎ ሥነ-ጽሑፉን ካላገኝ መስኪያውን አንደሚያጣ በማመን ነው።

ሥነ-ጽሑፍ የአዲስ ሐሳብ መድረክ እንጅ የምክር እና የተግላጽ ብቻ አይደለም። ስዎችን መለወጥ፤ ዓለምን ማለናዳት፤ ሁኔታን መፍጠር የሚቻለው አዳዲስ ሐሳብን በማመንጨት እና ዕይታን በማሳየት እንጂ በምክር እና በተግላጽ ብቻ አይደለም ።

ተግላጽና ምክር ብቻ የሰውን ሕይወት የሚቀይር በሆነ መጽሐፍ ቅዱስ ከሹሉም ምሉዕ አልነበረም? Nooman የተባሉ ጸሐፊ ያሉትን እዚህ ላይ እንደምላሌ መጥቀስ ሳይበጅ አይቀርም ።

“ the bible helped to form opinion against usury, but its influence was not predominant...” “ መጽሐፍ ቅዱስ እራጣን የሚያጣጥል አስተምህሮ ይኑረው እንጂ ስለቅመ ቅድመ ቁጥጥር የሚበቃ ተጽዕኖ ግን አልፈጠረም ”

ስለዚህ መሆኑ ነው እዳዲስ ሐሳብን በሥነ-ጽሑፋችን ማግኘት የሚኖርብን። ፊደሎች ተፈጠሩ የተባሉበትን ረጃገም ዘመን አቆይተን ዘመናዊ ሥነ-ጽሑፍ ተጀመረ የተባለበትን ያለፈውን እንድ መቶ ዓመት እየመላለሰን ብንመለከት እዲስ ሐሳብ በመፍጠር ላይ የተጉ ደራሲያን አና ድርሰቶቻቸውን ማግኘት ይጨነቀናል።

ሐሳብን የማይፈጥር ደራሲ ደግሞ ከኑጠቢብ ነኝ ብሎ ሲናገር ይከብደው ይገባል። ሐሳብን የማይፈልግ እንባቢም አንባቢ ነኝ ሊል ይከብደው ይገባ ይመስለኛል። በኪነ-ጥበቡ ምን አገለገልኩብት ብሎ መጠየቅ ግብረገባዊነት

ሊኾን ምን ተገለገልኩበት ብሎ ለሥጋዊ ኑሮው የሚኾንን መንገድ ለመቀየስ ማለብ ደግሞ ኢግባረ ገባዊነት ነውና!

ያፈቀደካት..

ኢትዮጵያ የራሷ የኾነውን ቅኝት የፈጠረችው ከእንደ ሽህ አምስት መቶ ዓመታት በፊት መኾኑን ሳንከራከር እንስማማለን። መቼም በስማ በሰውም ቢኾን ስለቅዱስ ያፌድ ያልሰማ እይኖርምና። ይኸው የኢትዮብ ዘርፍም እንደፊደሎች ምን ተሠራበት የሚል ጥያቄን እናነሳለን።

ማኅሊታይ (ዐሳቢው) ያፌድ ባበረከተልን ማኅሊት ምን ሠራንበት? የዘመናዊ መብቃን ዕሳቤንስ ከተቀበልንበት ጊዜ ጀምሮ ዘመናዊ ባልነው መብቃችን ምን ሠራን?

ከፍ ዝቅ በሚለው የመብቃ መድረካችን (ኢንዱስትሪ?) አመዛጋቢ ታሪኮችን እና እውነታዎችን እናገኛለን። እደገ እላደገም የሚለውን መያወ መግት ለቀደሙት እና አሁን ለመጡት የሙያው ለዎች ለጥተን ይኸኛው የኪነ ጥበብ ዘርፍ ምን ተሠራበት ብለን እንጠይቅ።

ለምለሚቱ እገራ ብሎ መዝፈን ለእንደ ዜጋ ልብን ደስ የሚያለኝ መኾኑ የማያጠያይቅ ቢኾንም እየተራቆተች እና በድህነት ውስጥ እየተረመጠመጠች ላለች ሀገር ለምለሚቱ እገራ ብሎ መዝፈኑ ምን ያክል ድረስ ያራምዳል?

ሥነ-ጽሑፍ ውስጥ ግብረገባዊነት ትልቅ ቦታ እንደሚለጠው መጠን መብቃ ውስጥ ደግሞ ስለሀገር መዝፈኑ ወላዊ የኾነ ቅጠልነት ያለው ይመስላል። ከመዝፈኑ ላይ ጥያቄ ማኅተት ቢቸግርም እዘፋፈሉ ላይ መጠየቅ ግን ይቻል ይመስላል።

እዎ! ስለሀገር መዝፈኑ ሳይኾን ስለሀገር ምን ተዘፈነ የሚለው ያነጋግራል። ደግሞስ ስለሀገር የትኛው ተዘፈነና? ስለጎንደር በዘፈነ ከቴዎድሮስ ውጭ ሌላኛውን የጎንደር ገጽታ የሚያሳይ አይደለም። ስለጎንደርም በዘፈነ ከበላይ ውጭ ሌላኛውን ገጽታ የሚያሳይ አይደለም። ስለጎንደር በዘፈነ ከክትፎ ውጭ ሌላኛውን ገጽ የሚያሳይ አይደለም ወይተ. አዲስ ሐሳብን ፈልጎ ማግኘት እጅግ ከባድ ሥመሥላል።

ተሠርተው ካይመጥናቸው መብቃዎች ወይም እኩን እየተሠሩ ያሉ መብቃዎችን ለናዳምጥ ተደጋጋሚ ነገሮችን እንሰማለን። መደጋገማቸውን ለመቃወም ተነሳሽነቱ የለኝም። ሐሳብ ግን ይህን ያኽል ከቡድ የኾነው ስለምን ይኾን?

መብቃዎቻችን እዳዲስ ዕይታ እያየንባቸው ነው ወይ? ለዚህ አምነታዊ መልስ ለመስጠት የሚደፍር ያለ አይመሥለኝም። ሙሉ በሙሉ ለማለት በሚያሥደፍር ደረጃ በተለይ ዘመናዊ መብቃችን ባሕር ተሻግሮ የሄደ ይመሥላል። ይህ ከፋት እይደለም እንኳ በባል ባሕር ተሻግሮ ምን እመጣ ብሎ መጠየቅ ተገቢ ይመሥለኛል። ካርቶኑን ተሸክሞ ብስኩቱን እሸቀንጥሮ ዓይነት ነው። ከከበርቻቸው እና ዳሌን ከማንቀጥቀጥ ባለፈ ከመብቃ ኢንዱስትሪው የተገኘው አዲስ ምንድን ነው? የገበየነው አዲስ ዕውቀት ምንድን ነው?

በጠቅላላው በኪነ ጥበባቸውን ውስጥ አዲስ ሐሳብ ማግኘት ያዳግታል። የኪነጥበብ ባለሙያዎች በኪነ ጥበብ ምን ሠራን እያሉ ለመጠየቅ ድፍረት ያላቸው ዐይመስሉም። ይልቁንም የኪነ ጥበብ ባለሙያ መኾን የሚቻለው ኪነ ጥበብ ያላትን ጥቅም ማብራራት በመቻል የሚመሥላላቸው ይበዛሉ። የኾነም። ግን ኪነጥበብ ያላትን ሚና ማብራራት የመምህራን ተግባር፤ ኪነ ጥበብን ባለሚና ማድረግ ደግሞ የኪነ-ጠበብ ኃላፊነት ነው።

ታሪክ ሞራል ባህል.... ጥበብ

አሣ ባሕሩ ሲደርቅ ሀገር ሲያጣ ሰው
ሕይወት አሰው ሲባል የማይቻል ነው
(አቶ ዓለማየሁ ፋንታ ሲያዜሙት የሰማኹት)

የዘጠነኛ ክፍል ተማሪዎች ሆነን ክፍል ውስጥ ብዙ ነበርን። እና እንቅልፍ ይጫጫነናል። ጊዜው ከሰዓት በኋላ ተማሪዎች ከሰባ አምስት የማናንስ። አንቅልፍ በሳያችን ላይ ሰልጥኗል።

ክፍሉ ጊዜው የጀኦግራፊ ነው። መምህራችን የተነሱበት ነጥብ እሳተ ገሞራ ቢሆንም ሞቅ እያላቸው ሲመጡ ኢትዮጵያ ውስጥ በእሳተ ገሞራ አማካኝነት ስለተፈጠሩ ሀይቆችና መልክዓ ምድሮች ማውራት ጀመሩ።

በየመኻሉ « isn't it? » ይላሉ። ዳሩ መልስ የሚሰጥ አልነበረም። እንቅልፍ እያዳፉን? በቁጣ ሮኤኸ። እንዴት ትተኛላችሁ ብለው ደነፉ። በተማሪነት ጊዜእችን ድንጉጥ ስለነበርን በረገግን።

«እኔ ስለኢትዮጵያ አያወራሁ አንዴት ትተኛላችሁ?» አሉ።

ቀጥለው

«ስለኢትዮጵያ ሲወራ የማይስደስተው አለ?»

እኹንም ቀጠሉ

«ስለ ኢትዮጵያ ሲወራ ደስ የሚላችሁ አጃችሁን አውጡ» አሉ።

ጥያቄው ደም የሚያፈላ ስለነበር ብስጭት አድርቁኝ እጄን ሳሳወጣ ቀረህ። ሌሎቹ እጃቸውን ሲያወርዱ እኔ እንድንሣ ተጠየቅሁ። ከተወሰኑ ጥፊና ኩርኩሞች ቀጥሎ ሰምን ስለ ኢትዮጵያ ሲወራ እንደማልወድ ጠየቁኝ።

«መቼ ነው አልወድም ያልኹት?» አልኳቸው ከትንሽ ደ እልኬ ጋር እየታገልኩ።

«ስለ ኢትዮጵያ ሲወራ የምትወዱ ስል እጅህን አላወጣህም?»

«በሌሊት ጽያ ምን ሲወራ?» የአልህ ጥያቄ ለነዘርኩ። ጥሬ ለነዘሩ ተባላቸው ትንሽ ተንጨረጨርኩ።

«ለምን ይመቱኛል? ለሌሊት ጽያ ሲወራ ማለት ምን ማለት ነው? እጃችሁን አውጡ ማለትስ ምን ማለት ነው? እጁን ያላወጣ ሀገሩን ይጠላል ማለት ነው? ወይስ እጁን ያወጣ ጀግና ሀገር ወዳድ ነው ማለት ነው?» አልኳቸው።

ረዥም ጊዜ ዐይተውኝ ዐይተውኝ ወጥተው ሼዱ። ተጽጽተው ይኹን እይኹን ዐላውቅም። በነጋታው መጥተው ይቅርታ ጠየቁኝ። (ከዓመታት በኋላ ደሞዝተኛ ኾኔ ጓደኞቼን ፍላጋ ወደ ዳንግላ ለመራ የወረዳው አስተዳዳሪ ካቢኔ መሾናቸውን ለማኾኑ)

አብዛኞቼችን የሀገር ምንነት ምን እንደሆነ አናውቅም። አክሉም ሊሰላና የፋሊል ህንጻ ብቻ ይመስለናል ሀገር። ወይም አጼ ቱምድሮስ፣ በላይ ዘለቀ፣ ዘርዓይ ድረስ ብቻ ሀገር ይመስላል። ይህች ቁንጽል እውቀታችንም ሞገስ ትሆነናለች።

የሀገራችንን ቅርስና ጥበብ ስንቱን ጎበኝን ሳይሆን ስንቱን በለም እንኳ እናውቃለን ብለን ብንጠይቅ የሚገርም መልስ እናገኛለን። ጥሉብን ፍቅራችን የምላስ ነው። እንደነታችንና መለያየታችን በለው እጅ ያለ ይመስል እውነታዎችም በለዎች ብቻ እየተፈጠሩ ሲነገሩን ሲጥክሩ እናያለን።

ሀብቶቻችን በምንላቸው እንስማማለን። ታካችን ስለሚባሉት እንኳ ጦጥ የኾነ እረዳድ የለንም። ሀገር ብለን የሀገር ሀብት ከማለታችን በፊት ሀብት ብለን የሀብቱን ባለቤት ብሔር ወይም ግለሰብ እድርገው እናርፋለን። ሲልልን ደግሞ የግለሰቡን መገኛ ዘርፍ ቁንቁ እያጣቀስን ታሪክ እንዳይመለስ እንኳ ትናለን። አጼ ምኒልክ ላንዱ ታላቅ ጀግና ለእንዱ ታላቅ

ጦላት የኾኑባት ሀገር ውስጥ የምንኖረው በዚህ ዓይነት በሽቃጣ አስተላላቢ ስለተነከርን እይደለምን?

ትናንትም ይሁን ዛሬ እዚህ ሀገር ወስጥ እየኾኑ ያሉ ነገሮች በሙሉ የሀገሪቱ ታሪኮች ናቸው። በኦሮሞኛ የተዘፈነ ዘፈን የኦሮሞው ብቻ መገለጫ እይደለም። የኢትዮጵያዊነት እንጅ። በአገውኛ የተጻፈ መጽሐፍ የአገው ላይኾን የኢትዮጵያ ሀብትነትን ቀድመን ልንሰጠው የሚገባ ዕውቅና ነው። የአገው ነው ማለት ሳይጠበቅብን አገውኛው የማን እንደኾነ ለለሚነግረን ነገሮችን ማጥበብ አይጠበቅብንም ።

ፖለቲከኞቻችን መሣሪያ ስለነገቱ ብቻ ራሳቸውን ያታሪክ ምሁር ያደርጋሉ። የፈለጉትን ብቻ እየተነተኑ የሀገሪቱ ሀቅ ያ ብቻ እንደኾነ እንድንመለከር ያስጨንቀናል። የፖለቲካ ሽኩቻ ግን ከባህል ከጥበብ እና ከሞራል የሚወዳደር አልነበረም።

በሀገሪቱ አራት ማዕዘን ያሉ ሀብቶችን በጎላና በቋንቋ እየለዩ ይሄ ያንተ ብቻ ነው ወይም የእኔ ብቻ ነው ብሎ መደንገፋት ምን ይረባረባል? በነገራችን ላይ ዳሽን ተራራ የት ነው ያለው? አንዳንዶች ትግራይ ሲሉ እየሰማኹ ሌሎች የተንደር ዘፈን ውስጥ ሲቀላቅሉት እለማለኹ። ይኼን ሽኩቻ ምን ፈጠረው?

ከነ-ፖለቲካ

ዘመናት ይኼዳሉ። ዘመናትም ይመጣሉ። መንግሥታት ይወርዳሉ። መንግሥታትም ይወጣሉ። በዚህ ሽሑ መካከል ትውልድ ይኼዳል፤ ትውልድም ይመጣል። የመጣው ትውልድ ለሰኚደው ትውልድ ማለት የሚችለውን ያኽል ማለት ይወዳል።

ከሚነፍሰው ነፋስ፣ ከምትወጣና ከምትገባዋ ፀሐይ ከምትፈካና ከምትደበዝዘው ጨረቃ ጋር የምትቀጥለዋ ሕይወት የነፍሰን ጥሪ ታሰማለች። ለሞታዋን ወደሚለማ ሽሑ። የሕይወትን ቅብብሎሽ የተረከበ ትውልድ ማን ነበርሁ። ማንነኝ ማን እኝናለሁ? ብሎ ይጠይቃል። የጥያቄው ሽሑ ቁልፍ ያለው ደግሞ በታሪክ እጅ ይኾናል።

ማን ባቆየው ልሳን እናወራለን? ማን በቀረጸው ፊደል እንጽፋለን? ማን ባሰረከበን ዜማ ሰርጋችንን እናደምቃለን? ማንስ ባቆየን እንጉርጉሮ ጎዘናችንን እንገልጻለን? ማን በጎብልን ሕንጻ እንከራለን? ማን ባቆየን ደንብና ሥነ-ሥርዓት ራሳችንን እንገዛለን? መከበበራችንስ?

የማንነት ጎሰላችን ወደኋላ ሲምዘዝግ እየኼደ የሚላተመው እንድም ከሰው ልጆች ሽሑትም ከሃይማኖት ሦሉትም ከመንግሥት ይኾናል። ዘመናት በተናጡ እገዛዞች በተለዋወጡ ወንበሮች በተገለበጡ ቁጥር ማንነታችንም እንድም በሕዝብ እንድም በሀይማኖት አስዚያም በመንግሥት አውራና ሌባ አጣት መካከል የሚታሽ ካረማ ኾኖ እናገኘዋለን።

መታደላችን ሊበዛ ታሪካችንን በዜማ፣ በጭፈራ፣ በሥነ-ሕንጻ፣ በፊደል፣ በሥዕል፣ ሽሑ ተመሥሎ እናገኘዋለን። አውነታውም መንግሥታችን

ያካናጸፈን ዲሞክራሲ ሳይሾን አብሮ ያመጣን የሥነ-ጥበብና ባህል እሴታችን ነው። ይህን መሠሉ ሀብታችን ሦስት የእኔ ባዮች ይኖሩታል።

ሕዝብ፡- አንደኛቸው የሚኖርበት ዘመን አካባቢና ማኅበራዊ እውነታ ባህሉን ኑሮውን ሕይወቱን ብሉቱንና ዘመኑን ደስታውን መከራውን ክፉ ቀኑን ሽሑ ባሻው የኢኮኖሚክ ዘርፍ ይገልጻል።

ሃይማኖት፡- ፍልስፍናውን ማራመድ ይችል ዘንድ ተከታዩንም ያበዛ ዘንድ እንደ ሕዝብ ሽሑ የገጠመውን የደረሰበትን ለኬትና ውድቀት እንዲያኖርበት ሥነ-ጥበባዊ ሥራን ሽሑ ይጠቀማል።

ነባር ሥዕሎችን፣ ፍልፍል ዋሻዎችን፣ ጽሑፎችንም ብንመሰከት ሃይማኖቶች የያዙትን እውነታ ዘመን ለማሻገር፣ የነበረ ተብሎ የሚኖር እንዲሾንላቸው የሠሩት ነው። ይህንን እውነታ በቀደሙት የሰሜን ኢትዮጵያ ክርስቲያኖች እና የምሥራቅ ኢትዮጵያ መሰሊዎች አካባቢ ብንመሰከት ነገራችንን በቀላሉ እንገነዘበዋለን።

መንግሥት ከሌሎች አካላት በተለየ በኢኮኖሚክ ላይ ሽሑት ዓይነት ተጽዕኖ መፍጠር ይችላል። አምነታዊ በሽነ መልኩ ያዳብረዋል። ዘመኑን ሥልጣኔውን ማንነቱንና ድርጊያውን ሽሑ ይክትብባታል።

መንግሥት ተጽዕኖ ሲፈጥርበት የሚችልበት ሽሑተኛ እማራጭ ይኖረዋል። እሱታዊ ተጽዕኖ። ከኢኮኖሚክ ጋር እይጥና ድመት እየተጫወተ የቀደመ ዘመንን እየመሰለ የባርነት ቀንበርን ሊጭን ይችላል። ለሰመጭ ወይም ነባር ታሪክ ሳይጨነቅ፣ በሕንጻ፣ በሥዕል፣ በጽሑፍ፣ በዜማ ሽሑ አየጨነነ ሊገዛ ይችላል።

የግጥም ቁልቁለት

ባለመወደስ አልቢን ተክስተ-ብርሃን ሳይክራ
ይምባጣረራል ዲያቆን በናኩተክ ውጅግራ
መ/ር ተክስተ ብርሃን የተባሉ ጎጃሜ የተቀኙት

በሀገሪቱ እንጋፋው ዩኒቨርሲቲ። ግቢው ውስጥ ተፍተፍ በዝቷል።
ይበልጡን ኔልሰን ማንዴላ እዳራሽ አካባቢ። በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ
ዋናው ግቢ። ቅዳሜ ከስዓት መጽሐፍ ሊመርቁ። ከስዓቶች ስብስብ
ተሰይተው ደምቀው ይታዩ ዘንድ መኳኒል ያደክማቸው ሴቶች። አነሱን
የሚያጅቡ ባለመኪና ወንዶች። ሽብ እረብ ላይ ናቸው።

የቅኔ መምህር ከሆነ ወዳጅ ጋር ወደ እዳራሹ ተጠጋን። የማንዴላ እዳራሽ
በወጣቶች (በግቢው ተማሪዎች?) እየተሞላ ነው። ሰው ገብቶ
እስኪጠናቀቅ ቡና ፍለጋ ወጣን። ከቡናችን ጋር ተመራቂውን መጽሐፍ
(የወረቀት ጥራዝ) መግለጥ እና መወያየት ጀምረን ነበር። ከቅኔ መምህሩ
ጋር። ከተመራቂው ጥራዝ ጀርባ ይህ ይነበባል።

“ ይ.... የግጥም መድብል የውስጥ ስሜቶች
የተሰተጋቡበት ፣ የማካራዊ ሕይወት ቀኝና ግራ ትዝባት
የተቀረጸበት ሰሌዳ ነው። በትጋት መጻፈን ከቀጠለች
እያደር የሰሜቷ ግልጥነት እየበራ አሰኘች፤ እየሸረ
መልሶካቷም እየነመራ ይሄዳል። ይህን እየጠበቅን እደገ
ተመንደገ እንላለን።

ይህ ስተመራቂው ጥራዝ የተሰጠ የማሻሻጫ ማስታወቂያ ነው። ሀገራችን
ውስጥ በየሳምንቱ በትንሹ እንድ የግጥም መጽሐፍ ይታተማል። እንግዲህ
በዚህ የመጽሐፍ ምርቃት ውጥንቅጥ ውስጥ “ግጥም” የቱ ነው?

የሥራ አጋጣሚ ሾና ከሚወጡት መጽሐፎች እጅግ ብዙዎቹ በእጄ
ይገባሉ። ከእነዚህ እጅግ ብዙዎች የግጥም መጽሐፍ ላይሾኑ አውነቱ
የወረቀት ጥራዝ መሾናቸው ነው።

መሃይምነት ፣ ድፍረት ፣ ተልካሻ ፍልስፍና ማንኛውንም የተጠናወታቸው
ጸሐፊዎች በጊዜያዊ ስሜት ተብፍቀው ይጭራሉ። የጫፍትን የሚያሞካሹ

ምሁር ነን ባዮች ደግሞ የማሻሻሌ ማስታወቂያ ከጥራዞቹ ጀርባ ይለጥፋሉ። ለመኾኑ ይህ ደፍረት የት ያደርሳል?

ወደ ማንዴላ አዳራሽ እንመለስ። ምርቃቱ ተጀምሯል። የእዲስ አበባ የንሽርሲቲ ፪ኛ ዓመት ተማሪ የኾነችው ገጣሚ መደረኩ ሳይ ወጥታለች። ለሀገሪቱ ሥነ-ጽሑፍ እንድ በጎ እስተዋጽኦ እንዳደረገች የሚነግሯት ብዙ ወዳጆች እንዳሏት መገመት ይቻላል። (በገራችን ላይ ፊት ለፊት ተገናኝቶ ስመወያየት ጥረት ተገርጓል) ሀገር ተረካቢዋ የዩንቨርሲቲ ተማሪ ለአጎቧ በ፲፰ብር ለአስመራቂዎች ደግሞ በጳጄ ብር ለሽያጭ ካቀረበችው ግጥም አንዱ ይህን ይመሥራል።

እማይ

ሁሌ ካጠገቤ ብትሆን ብናፍቅ
ግን ሁሉም እስከ ብሄድም ሩቅ
ፈገግታሽ ዘወትር በዐይኔ የመጣ
የፍቅር ቃሎችሽ በሆን እንኳ ቁጣ
ሰኔ ግን ደስታ ነው የሀሌት እንግዳ

እንግዲህ ግጥማችን ለምን አሳደገም ብለን የተማረ ሰው የሚያነሳውን ጥያቄ ልናነሳ የምንሞክረው ይህን የመሠለ የሐሳብ፣ የቃል፣ የሰዋብው፣ የምናብ ምጥቀት ያለው ድርሰት ከዩንቨርሲቲዎቻችን ልጆች እየወጣ መኾኑ ነው።

እስመራቁ መድረክ ሳይ በኩራት እየተነገማለች ከተመልካች የሚቀርብላትን ጥያቄ መመለስ ይዛለች። ባለእንጀሮቿ ጥያቄ ይለነዝራሉ። እሷ ትመልሳለች።

« ግጥም እንዴት ጀመርሽ? ተባለች።

« ሰማቲን ዲያሪ ሳይ ከምጽፈው ብዬ ሰጃኛል» ገጣሚዋ የስጠችው መልስ ነው።

ጸጋዬ ገመድኝን «የደም ጠብታ» የጥበባት እናት» ያለው ሥነ-ግጥም የአሁን ጊዜ ኮሌጅ በጣሾች የጅሎች ሥራ እድርገውት አረፉ ። የመጀኛል ውጤት።

ይህችው የእዲስ አበባ ዩንቨርሲቲ ተማሪ የሽጠችው ወረቀት ይህንም ግጥም ይዟል።

ቅናቄ

የፍራቻ ይምስል እይን ዐይኑን አያለሁ

ሌላ እንዳይወስደው እጠነቃቃለሁ

እኔ ከማጣው ይልቅ ሌላ እንዳይወስደው

ዘወትር እጸልያለሁ

የጀርባ ማሻሻሌ ማስታወቂያውን የጻፉት ሰው የማንበራዊ ሕይወት ቀኝና ግራ ትዝብት ነው » ብለው ያንቆጠጻጽሱት ምን እንደኾነ እግዚር ይወቀው። የሰውጥ ድምጽ ይሰማበት የነበረው የንሽርሲቲ እኒህን የመሠሉ ገጣሚዎች ካፈራልን ምን እንሳል። አሜን ብቻ !

ደግሞ ሌላ! በቅርብ ጊዜ ከተመሠረቱ የንሽርሲቶች አንዱ ነው። ዲላ የንሽርሲቲ። (በደቡብ የንሽርሲቲ ስር ኮሌጅ ሆኖ ረዥም ዘመን ማገልገሉን ለንዝነጋ) የዩንቨርሲቲው እርማ ከጀርባ በጉልህ ይታያል።

ከአርማው በላይ የሥነ ጽሑፍ መምህር ዲላ የነሽርሉቲ የሚል ተጽፏል። ይህ ስምና የሥራ መደብ ግርጌ የሽካለት የማሻሻጫ ማስታወቂያ እንዲህ ይላል።

“ ግጥም ሐላብን ልክልና ለጥፋ የሚያስተላለፍ ገብብ ነው። ነውም፤ ተለምደዋል ሐላብን ወይም ጉዳይ ለአዲስ ርዕዮት የሚጋብዝ አኒህም በአኒህ ግጥሞች ይታያሉ። ሥነ ጽሁፋዊ ክላሎት ተስጥኦ ብቻ ሳይሾን ተፈትኖም ነው። የተፈትኖት ጉዳይ ውስጣዊ ባሕርይም ቢኖረው የግለሰባዊ ጥረትን ያሳያል።

ለምሳሌ ነገሮችን በተለያየ አቅጣጫ መመዘን። አኒህ ግጥሞች ይህንን ያሳያሉ። ማለትም የገባሚውን (ወጣት ተማሪ) የመመልከት፤ የማርቀቅ የማድቀትና አዲስ ፍንጮችን የማውጣት ችሎታ፤

የዩኒቨርሲቲ የሥነ - ጽሑፍ መምህር ነኝ ብለው ግጥሞቹን ያደናኩት ሰው እንኳን የሌላ ሰው ድርሰት ለመፈተሽ የራሳቸውንም ሐሳብ በቅጡ ለመጻፍ የቸገራቸው ለመሾኑ የጻፉትን ብቻ ማዬት በቁ ነው።

ለውየው የሥነ-ጽሑፍ ሰው ነኝ ስላሉ ከለመድነው ወላዊ ንግግር ወጣ አድርገው በረቀቀ እና በመጠቀ ሥነ-ጽሑፋዊ ቋንቋ ሐሳባቸውን ለመግለጽ ያለመጠን ሲንጠራሩ ያሳያል። ይሁን እስኪ ይህንኑ የሌክቸረኛን ሐሳብ ተቀብለን መጽሐፉን እንግለጥ።

በዕፊ ቁጥር 1

በእግረ አንዳንድ

በነጩ ሚዳ ላይ እየተንገዳገደ

ወገጡን ደግፌ ስላው ዳዴ

እናንተ ጋ ከሁን በእግሩ ሄዴ

እስኪ ተራመደ

(ይህችን ግጥም የተባለች ቁልቁል የተሠተረች ነገር ሳትባል ክብረት አንዴ ያሽማግጠጡት ግጥም ትዝ አለችኝ አሱም እንደእኔ አንጅቱ ቢያር ይመሥለኛል ይችን የጠቀሳት። እንዲህ ትመሥለኛህች)

የወባ በሽታ ስሙ ነው ንዳዲ

የግጥሙ ደራሲ ሰይዴ ሙሀመዲ

የሚገርመው ግን ዩኒቨርሲቲው ዲላ ይህን መጽሐፍ ለፖንሰር አደርጎ ማሳተሙ ነው። ለመሾኑ ባይታተም ምን ይገድል ነበር? ለማኒያ ስምንት የሚደርሱ ግጥሞችን ለብስቦ ያቀረበው ገጣሚው በ፲፰ብር ግዙጝ ሲል ይህ የሚከተለውም አንዱ ስጦታ ሾኖ ቀርቦልናል ።

ረጋ በይ

አንች ውቤቱ

ቆንጅት ስግብግቢቱ

ሁሉ አማረይሽ

እባክሽ ረጋ በይ

ራስሽን እንዳትበይ

ነብይ መኮንን በስውር ስፊት መግቢያ ሳይ ግጥም እዚህ ሀገርና ግጥም እውጭ ሀገር ያላቸውን ቦታ በጥሩ አማርኛ ገልጾታል ። እውጭ አንድ የታሠረ ፍትሕ

ግጥም ከተጻፈ ያ ሀገር ዛሬ የትናንቱ አይደለም ። አዲስ ሀገር ሆኗል ማለት ነው። አዲስ እይታ አዲስ ሐሳብ አዲስ ባለምናብ አግኝተዋልና።

እዚህ ግን በዓመት ስድሳና ስባ መጽሐፍ አየታተመ ያለው እውነታ ያላቅቃል። የምናገኘው አዲስ ምናብ የለም ። የምንሸምተው አዲስ ዕውቀት፣ አዲስ ሐሳብ አዲስ ዕይታ የለም።

እነ J. Paul Hunter «The Norton Introduction To Literature» በሚል መጽሐፋቸው ውስጥ ግጥምን አስመልክቶ የሚባሉ ነገሮችን ሲጽፉ እንዲህ ይላሉ።

people seldom feel natural about poetry. Those who love it sometimes give the impression that it is an adequate substitute for food, shelter and love. Those who dislike poetry on principle sometimes claim, poetry is only words and good for nothing.

(ለሰግጥም ማለባትን አይቀርም። ግጥምን የሚወዱ ሰዎች ግጥም ምግብን መጠለያንና ፍቅርን በትክክል ሊተካ የሚችል ውብ ነገር እንደሆነ በጥልቅ ያምናሉ። ግጥምን የማይወዱ ሰዎች ደግሞ ግጥም ተራ የቃላት ሰልፍ እንደሆነ ለምንም እንደማይረባ አድርገው ያስባሉ።

'One reason why poetry can be so important is that it is so intimately concerned with feelings. Poetry is often full of ideas... ይላሉ እነ J. Paul Hunter።

ግጥም ግጥም የምንለው እንዲሁ በጭፈራ ሳይሆን ለስው ልጆች ጥልቅ ስሜት የቀረበ ጥበብ ስለሆነ ነው። ግጥም ውስጥ ሐሳቦች ስለሚታጨቁ ነው። እዚህ ሳይ feeling ሲሉ ጥልቅ ስሜትን እንደሆነ መረዳት ይቻላል። እዚህ ሀገር (በዘመኑ ወጣቶች) የምናስተውለው እውነታ ግን sense እና feeling የሚለትን ቃላት አይበላልቁ መረዳት ሳይሆን አይቀርም ። ለዚህ ይመሥሰኛል እናቱ ናፈቅሽን ብሎ የልጅነት ደብዳቤ ለበስሊ አንባቢ ሊቀርብ የሚሞክረው።

በብዙ ሀገራት ማለት ይቻላል እየሻገተ የሚመጣን ዘመን (አገዛዝና ሥርዓት) እንዲስተካከል የ «ለውጥ ያስፈልጋል» ጩኸት በዩኒቨርሲቲዎች ይደመጣል። ወይም እንዲሰማ ይጠበቃል።

ታላላቆቹ ሀገራዊ ችግሮችም ኾኑ ጥቃቅን ግለሰባዊ ችግሮችን የሚፈታ ሐሳብ አፍላቂ ከዩኒቨርሲቲዎች እንዲመነጭ ይጠበቃል። ይህ ባለፈው ዘመን የኢትዮጵያ ታሪክ መታየቱ ባይካድም እየከሰመ ስመምጣቱ እንዲህ ማካፃፀር እንችላለን።

(አኹን ያለው የዩኒቨርሲቲ ተማሪ ነጻነት፣ ሀገር፣ አንድነት፣ ብልጽግና፣ ዲሞክራሲ ምን እንደሆነ ያውቅ ይኾን? እንጂ! በዚህ አካሄድ ነጻነት አፈልጋለን ካለም ግቢ ውስጥ ጫት የመቃም፣ መጠጥ የመጠጣት፣ ግለጽ ወሲብ የመፈጸምን ነጻነት ቢኾን ነው። ሀገር ይለውጣል ተብሎ የገባ ተማሪ ዛፍ ሥር ወሲብ ሲፈጽም እየተያዘ? የመማሪያ ክፍሎች ጥቅም ላይ በዋሉ ኮንዶሞች ተጥለቅልቀው እየተገኙት?)

በኢትዮጵያ የዩኒቨርሲቲ ታሪክ ሲመሠረት (ከዚያም በፊት የውጭ ሀገር ትምህርት ዕድል አግኝተው የሠለጠኑት) የማንበረስቡ ህመም ህመማቸው የሆኑ ወጣቶች ቁራሽ እንጂ በድስት መብት ስሙን በልቶ ለንገሥ እንደ ጣኦት ስግዶ መኖር ያንሸግሻቸዋል።

የኑሮ ድሎት ከዚህ ወዲያ እያሻሻም ብሎ የተኛውን ማኅበረሰብ ንቃ ሊሉ ደም እየገበሩ ለውጥ መልካም መሆኑን ያስተምራሉ። እስክርቢቶችላቸውን ከወረቀት ጋር ሲያዋድዱ እንዲሉት እንደሚተፋ ያውቁታልና «ነጻ» መሆኑንና ናፍቀው ሰለልና ይተማሉ። እንደሩስያ እና ቻይና የእርጌ ዘመን የእንግሊዝ ጉዞ እምቢ ባዮች!

በታሪክ ምሁራ ራንዲ ሮኒንግ ባልዛቫይክ ተጽፎ The quest for expression state and university in Ethiopia በሚል ርእስ እዲስ እበባ ዩንቨርሲቲ ፕሬስ ያሳተመው መጽሐፍ እንዲህ ይላል።

In the 1960s and early 70s, the Ethiopian students' movement became the strongest and most persistent in Africa. Younger state employees in schools, ministries and unions took their lead from the political culture created by university students and graduates at home and in diaspora.

The role played by Ethiopian students was similar to that of students of china during the early part of this century and those of imperial Russia from the second half of the eighteenth century until 1970.

በ፲፱፻፳ዎቹ እና ፪ዎቹ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ ለአፍሪካ ተጠቃሽና ጠንካራ ሆነ። አዳዲሱ ትውልድ እና የተቀጠሩባቸው ማኒከቲር መሥሪያ ቤቶች በውጭና በሀገር ውስጥ ውስጥ ምሩቆች ሐሳብ አየተማረኩ አዲስ ዓይነት የፖለቲካ ምኅህዳርን አዳበሩ።

ይህም የኢትዮጵያ ተማሪዎች አንቅስቃሴና ውጤቱ በአሥራ ዘጠነኛው ክፍል ዘመን በቻይና እና ሩስያ ከነበረው እንቅስቃሴ ጋር የሚስተካከል ነው።

እንግዲህ እነዚህ ሐሳብን በነጻነት መግለጽ አለብን ብለው ሊፋረሙ የኖሩ ወጣቶች እነሱም በዛም እዚህ ዘመን ላይ እድርለውናል። አሁን ችግር ያለው ጋዜጣና መጽሔትን እንዳሻ ማሳተም ላይ እንጂ መጽሐፌን እንዳላሳትም ተከስከልኩ የሚል ፀሐፊ ያለ አይመሥለኝም። በሌላ አባባል ገንዘብ ያለው ሰው ያሰማንም ፈቃድ ለጭነትና ከልካይነት በቀጥታ ማተሚያ ቤት ወስዶ መጽሐፉን ሊያሳትም ይችላል።

ይህን በጎ አጋጣሚ ወደመጥፎ አጋጣሚ በመቀየር (መብትን በመጠቀም) ይመሥላል ያልበሰለ እንጭጭ ሐሳብ መጽሐፍ ነው እየተባለ እየቀረበልን ያለው። ማቅረቡ ባልከፋ። ለው ከሰህተቱ እየተማረ መሀልጠኑ እይቀርምና። የጸሐፊነት ሥራን እንደ ትርፍና የሥራ ፈት መዋያ መቁጠር፣ የእንባቢን አስተያየት ከመስማት ይልቅ «ምን አገባችሁ የስጠኝችሁን ብቻ ተቀበሉ» የሚሉ ደፋሮች መብዛታቸው ከፋ እንጅ።

ድሮ የተማሩት የኢትዮጵያ ጭቁን ነጻ መሆን ያሻዋል። ከማን ያነሰ ፍጥረት ስላለው ለገዥ ይሰግዳል? እስከመሆኑ ተጨቁኖ ይኖራል? ብለው ይጠይቃሉ። የተማሩት። የማማሩትም። ካርል ማርክስ እንዳለው ከሃይማኖት መጽሐፍ እየጠቀሱ ሊገዝቱና ለመሃግሥት እለሁ ሊሉ የወደዱትን ደግሞ እንዲህ ይፋላማሉ።

ስምንት አንገሳጉ አህዛብ መሀዝብኔ ነበሱ ከንቶ

መቸ በከንቱ ነው ልባቸው ተከታ። (የናስ አድማሱ)

መማር ማለት ከነበርኝበት አስተሳሰብ ወጥቶን ሊለወጥ ያለውን ኹሉ የመሰወጥን ኃላፊነት መውረስ እንጅ ትውልድ የግድ እንደጸበል ጸዲቅ የዩኒቨርሲቲን ደጅ እየተሰሰመ ከእነ እንቅፅፋ ጥቁር ጋውን ለብሶ በአበባ መድመቅ አይደለም፡፡

በ፲፱፻፶ዎቹ የንቨርሲቲ ውስጥ ከነበሩ ታታሪዎች እንዱ መሃመድ አድራስ ነው፡፡ የእሱን የስተሳሰብ ብስለት (የዘመነኞቹንም) ከዚህ በሚከተለው ግጥም እንመልከት፡፡

ይህን ጨለማ ወንዝ ብቃዘው ብቃዘው

አድማሱ አየለፋ ልቤን አፈለለው

ሦቅራጥስ አፍላጦን አርሰጣጣሊስ

ተመርምሮ አልቋል ወይ ባህርና የብስ

ፀሐይና ካክብ ጨረቃና ምድር

የሰማይ ሰራዊት እንዲሁም ጠፈር...

በ፲፱፻፶ዎቹ ይህን የመሠለ የምናብ ምጥቀት ያለው ተማሪ ማፍራት የቻለ የንቨርሲቲ ምኑ ምን ቢኾን ይኾን ዛሬ እንዲህ ወርዶ ወርዶ ምድር ላይ የሚገነዘብ ስንኩል የቃላት ለልፍ ገንዘብ አውጥቶ ማሳተሙ?

የአምቦ የንቨርሲቲ መዋዕለ ነዋይ የፈለሰበትን ብኩን ግጥም ደግሞ እንዲህ እንመልከት፡፡ (በጥራዙ ላይ የንቨርሲቲው እንዳሳተመው አልተጠቀለም፡፡ በጥራዙ በመበሳጨቱ የተነሣ ጎጣሚዋን ፣ እግኝቱ ለመወያየት ስሞክር የንቨርሲቲው እንዳሳተመላት ነግራችለች፡፡)

ገጽጅህ ላይ እንዲህ ይላል፡፡ ማህበራዊነቱ የተማተም እፍቃሪ ለኸንከት የጽሑፉ ደራሲ የምትለው ይህች የምህንድስና ተማሪ እንዲህ ገጥማ ገጥማ ልቧ ውልቅ ብሏል፡፡

ትንሳኤ አልል ገና በዓል አይወስነኝ

የተማተም አምሮት አንድ ቀን ሳይለቀኝ

እልክዘራ አለሁኝ ሌላ ተጠናውቶኝ

ዶሮ ወጥ አልሻ ሲጋውም አያምረኝ

አብዝቸ ብባለው ጭራሽ አይለለቸኝ

ይግደለኝ ተማተም ልመትለት አኔ

አደራ ስትቀብሩኝ አርጉልኝ ከጎኔ

ለጥበብ (wisdom) ትሞት ዘንድ የሰንት ደሃ ጉሮሮ ዘግታ የዩኒቨርሲቲ ደጅ የረገጠች ተማሪ ሀገር፣ ማኅበራዊነት፣ ስልጽግና እና የመሳሰሉት ኹሉ ለእሷ ምናም አይደሉም፡፡ የዕለት ክፍለት ዕለቡ ሆኗን በተማተም መሙላት ነው፡፡ ብትሞት እንኳ ጥሬ ቆርጥሞ ያስተማራት ወገኗ ተማተምን በጎኗ አድርጎ የመቅበር ኃላፊነት እንዳለበት ልትነግረን ትዳዳለች፡፡

አሁን ይህን ጭረት አትጫራ ብዬ ልከላት አልችልም፡፡ «ይህ መጽሐፍ ነውና በጽኒ ብር ግዛኝ ስትለኝ ግን እንደተጭበረበርኩ እቆጥረውና እንደ አታላይ ዐይቻት እቆጣለሁ፡፡ ወዲያውም ያለመያ ዘሎ መግባት ድፍረት ነው፡፡ «ዩኒቨርሲቲ» ብሎ ጥግ ፍለጋ መድከምም ለአታላይነት ማስረገጫ ቢኾን እንጅ ለብርታት ምስክር ሲሆን እንደማይችል በጥራዙ ጆርባ ላይ የተጸፈውን ማዬት ብቻ በቂ ነው፡፡

« መስተዋል የዘዘዘው ውሳኔ ግጥምች፡፡ በዚህ ከቀጠለች መድረሻዋም ሩቅ ይኸናል » አ. ገባሚና ደራሲያገባሚዋ የግቢ መምህራን ስለግጥሞቿ እንዲህ የሚል ማረጋገጫ እንደሰጧት በዚህ ጥራዚ ጆርባ